

HET KALSEIDEN VAN DE HUNDELGEMSE STEENWEG TE LEDEBERG IN 1775

In 1704, nu exact drie eeuwen geleden, werd begonnen met de aanleg van de huidige Brusselse steenweg te Ledeberg. Dit was een volledig nieuwe, verharde verkeersader die zeer vlug de oude Brusselse weg in belang zou verdringen en meestal *de Calseydewegh* genoemd werd. Het zou nog tot 1775 duren vooraleer te Ledeberg een tweede verharde weg tot stand kwam, nl. het gedeelte van de Hundelgemse steenweg vanaf de St-Lievenspoort tot aan de huidige spoorwegbrug voorbij de Botermarkt. Deze weg werd daarna *de Nieuwe Calseydewegh* genoemd. Over de aanleg van deze tweede weg zijn we goed geïnformeerd, in het RAG bevindt zich een tamelijk volledige bundel met de belangrijkste archiefstukken terzake¹.

Het initiatief tot de aanleg ging uit van de advocaet-fiscael in de Raad van Vlaanderen. De procureur-generael had de opdracht in naam van de landvorst op te treden in alle processen waarbij de belangen van deze laatste betrokken waren en de advocaet-fiscael bepleitte de zaken door de procureur-generael aanhangig gemaakt. Vooral in de 18e eeuw namen de administratieve activiteiten van de fiscael geleidelijk toe met de steeds verder gaande centralisatie van het landsbestuur. Keizerin Maria-Theresia publiceerde in de jaren 1764-1766 een aantal placcaeten i.v.m. verbetering, herstel en onderhoud van het publieke wegenet en de fiscael van de Raad van Vlaanderen werd belast met de supervisie².

DE ORDONNANTIE

Op 1 Mei 1775 stuurt advocaet-fiscael ridder Jean-François Diericx een missive aan burgemeester en schepenen van de heerlijkheid Ledeberg zeggend

Alsoo het ons is gebleken dat de publike baene leedende van dese Stad langst St Lievens Poorte naer Meirelbeke ende voordere achterliggende prochies naementlyck het deel van an den Steenwegh der geseyde Stad tot het gescheed der heereyckhede van Ledeberg ende de prochie van Meirlebeke, wesende van de lengde van circa 250 Roeden aelsterse maete³, is van soodaenigen quaedaerdigen gront dat het niet mogelyck en is het selve deel te brenghen in eenen behoorelycken ende gebruyckbaeren staet ten sy by middel van te Calcheyden ...Soo ist dat wij achtervolgend haere Majesteyts placcaeten ons genoodsaecht vinden ten pointe voorschreven te voorsien ...

waaruit blijkt dat de advocaet-fiscael reeds besloten had dat het kalseiden een noodzaak was en verdere discussies overbodig waren. De missive gaat verder

dan voor aleeer dieshalvens te verleenen eenige ordonnantie belasten Ul. van haere Majesteyst weghe van naer convocatie van de groote gelande ende notable der heereyckhede van Ledeberg gesaementlyck te delibereren op het subject hier vooren vermeld, naementlyck by wat middel gylieden oordeelt dat het minst swaer soude wesen om te vinden de penningen de gone sullen dependeren aen de bekostinge van het voorschreven werck, vermits het ons dunckt dat het te lastig soude vallen dese penningen t'eender reyse t'imposeren soo ende gelyck by haere Majesteysts placcaeten is gestatueert.

De kosten zouden ten laste vallen van de heerlijkheid, burgemeester en schepenen mochten wel overleggen op welke wijze ze er best konden aan voldoen. Uit de tekst van de missive kan men afleiden dat overeenkomstig de placcaeten de kosten door een éénmalige operatie moesten gedekt worden, maar de advocaet-fiscael beseft wel dat dit voor een kleine heerlijkheid zoals Ledeberg een onmogelijke opgave was. Hij verwacht dan ook binnen de acht dagen een voorstel vanwege de lokale vierschaar,

sult ons uwe te nemen resolutie in het geschrifte benevens copie autentique van de laetste geslotene rekeninge uwer heereyckhede over brenghen binnen d'acht daegen naer daete deser ten fine van naer examinatie van alle dies voorders gedisponeert te worden gelyck wy volgens d'omstandigheden sullen vinden te behooren.

Na overleg met burgemeester mr. Jacques Beydens stuurt Anthone De Rouck, greffier van Ledeberg, reeds op 2 Mei aan de schepenen en aan een aantal eigenaars ("afsetene proprietarissen") en lokale notabelen een kopie van de missive van 1 Mei om te worden geresolveert op de materie daer by vervaet samen met een convocatie om op 11 Mei te vergaderen. Deze dag was misschien slecht gekozen want het verslag van de vergadering bevat slechts de beslissing om, wegens de afwezigheid van de gecommitteerden van den grooten gelande, opnieuw te vergaderen op 18 Mei 1775.

DE EXTRAORDINAIRE VERGADERING VAN 18 MEI 1775.

De convocatie vertelt ons dat

Ten versoucke van Burchmeestere ende Schepenen worden by desen andermael gheconvoceert Dheeren ghecommitteerde van de proprietarissen ten eynde van te compareren op donderdagh den achthienden deser maent meye ten vyf uren naer middagh in het ordinair wethuys deser heereyckhede in dherberghe ghenaeamt de Swaene bewoont by Sieur Joannes Vervaet om als dan aldaer te resolveren op de missive van 1 meye ... alsmede op welcken middel het minst swaer sal wesen te becommen de noodighe fonds

en werd aan niet minder dan 28 proprietarissen gestuurd waaronder de meest opvallende zijn: de Eerw. Heeren Prelaet en Prost der Exempte Abdy van Ste Pieters, dheer Jacques van Stoppelgaete gewezen baljuw van Ledeberg, jonker Charles Malcamp en mr. Jacques Theodoor Van Hulthem, gecommiteerden van den grooten ghelande, en ook zes insetenen van Ledeberg waaronder twee brouwers, Pieter Leybaert en Jan Frans Saegaert beide gewezen schepenen, en de meester chirurgijn Pieter Rottiers. Samen met de zeven schepenen, baljuw, meier en greffier, komt men tot een totaal van 38 uitgenodigden.

De meeste eigenaars verschenen echter niet, sommigen lieten zich vertegenwoordigen door een notaris of procureur. Het verslag van de vergadering vermeldt de aanwezigheid van de burgemeester mr. Jacques Beydens, de schepenen Egidius van den Haute, Louis van Damme, Livinus Vervaet, Judocus de Mil en Joannes Lachaert (één schepene was dus afwezig), baljuw jonker Charles Egide Wauters, meier Joannes Antonius Schepens en greffier Anthone de Rouck. Deze maal waren beide gecommiteerden van den grooten gelande aanwezig, alsook de hierboven genoemde notabelen *ende eenighe andere gemeentenaers*. Het resolutieboek van de vierschaar⁴ bevat een verslag van de genomen beslissingen. Deze tekst vindt men uitvoeriger terug in een aantal losse stukken in bundel Nr.5 die een duidelijker beeld geven van wat eigenlijk ter sprake kwam. Deze bundel bevat o.m. twee memories, zonder datum noch handtekening, die men in moderne termen een "ontwerp van motie" kan noemen: *door de voors: notabele wort over de generaliteyt schriftelyck te kennen gegeven dat den meerdere deel van het insetene...* Het eerste stuk vertolkt de mening van een aantal dwarsliggers die hun ongenoegen luchten met een eerder egoïstisch voorstel en een paar onvriendelijke opmerkingen. Het tweede stuk geeft de mening van de gewilligen die (misschien met tegenzin) proberen er het beste van te maken.

De Dwarsliggers.

Hun argumentatie kan samengevat worden in twee punten. Ten eerste wijzen ze op het feit dat de meeste insetenen van Ledeberg hun nering hebben buiten de Keizerspoort langs de *Calseydewegh naer Brussel dewelcke geensints noodigh hebben het gebruyck van den geprojecteerden Calseydewegh buyten de St Lievens poorte*. Dit is onweerlegbaar, de aanleg van de nieuwe baan naar Brussel had na 1704 aanleiding gegeven tot de vestiging, voor de Keizerspoort, van een aantal kleine handelaars die een herberg of winkel uitbaatten. Ook schijnen sedertdien een aantal boeren overgeschakeld te hebben op tuinbouw wellicht met de bedoeling de stad te voorzien van verse groenten en fruit. De nieuwe baan naar Brussel volstond ruimschoots als transportmogelijkheid voor deze handelaars. Bijgevolg trekt men het besluit *dat in allen gevalle de constructie van de calseyde den last saude wesen van de aengelande proprietarissen*

dewelcke de meeste aisanse ende gebruyck van de calseyde sauden genieten. Maar dit betekent dat men de volledige kost wil afwentelen op de insetenen langs de Hundelgemse steenweg, dit is op minder dan de helft van de toenmalige bevolking van Ledeberg.

Ten tweede wordt erop gewezen *dat by soo verre de straete behoorelyck waere gerepareert door de aengelande proprietarissen de passagie aldaer met waegens ende andere voituren teenemaal practicabel is ...* en verder boven *dat het independentelyck van alle dies altydt waer blyft dat de wegghen ende straeten volghens de placcaeten ende costumen moeten gerepareert ende in practicabel staet gestelt worden door de aengelande die notoirelyck het meeste gemack ende aisanse hebben.* — Tussendoor geeft men te kennen *dat den Eerw. heer prelaet der abdye van Ste Pieters den principaelsten aengelanden proprietaris is ter plaetse alwaer eenighe calseydinghe noodigh saude wesen*, dit is misschien een wenk aan de abt van St Pieters om de kosten op zich te nemen? — Tot slot komt de aap uit de mouw met de opmerking *sonder dat men gelooft dat de voorseyde Calseydinghe by eenighe prochien ofte gemeenten saude wesen versoght als het selve versouck soo men verstaet maer gebeurt wesende by eenighe particuliere proprietarissen van speelgoederen gelegen soo binnen de prochie van Meirelbeke als andere voor hun eygen gemack ende aisanse t' gone by dien geen publicq object en heeft van agriculture ofte transport van de denriën der lantslieden.*

Wij kennen de namen niet van de voorstanders van dit voorstel noch hoe sterk vertegenwoordigd zij waren. In alle geval wordt later geen gewag meer gemaakt van hun tegenwerpingen.

De Gewilligen.

In een tweede document komt de mening aan bod van degenen die zich inschikkelyk betonen en proberen de zaken bij te sturen waar mogelijk. Zij beginnen met te verklaren *dat de gecommitteerde ende gecompareerde proprietarissen by eenpaerighe stemmen* — in het licht van wat voorafgaat lijkt dit wel wat overdreven — *resolveren hun te conformeren naer den inhoud van den brief van 1 Mei 1775*, maar hebben twee bezwaren i.v.m. de inhoud van de missive.

(a) Zij oordelen dat er geen noodzaak bestaat de weg te kalseiden tot aan de grens met Merelbeke maar stellen voor zich te beperken tot het traject tussen de St-Lievenspoort en de herberg *Het Sonneken* over een lengte van ongeveer 180 gentsche roeden⁵ omdat *het voordere deel altyd soo winter als somer in eenen gebruyckbaeren stant is geweest ende de aengelande oock geene reparatien en moesten doen.* De herberg *Het Sonneken* was gelegen langs de Hundelgemse steenweg tussen de huidige spoorwegbrug de plaats die thans nog “het oud kerkhof” genoemd wordt. Dit was een poging om de kosten te beperken en de

vergadering laat opmerken *dat dese heerelychede als wesende maer van het bestreck van 64 bunder teenemaal buyten staet is om te connen uytstaen en draegen op haer selven soo groote oncosten.*

(b) Zij vestigen de aandacht van de advocaet-fiscael op de beperkte mogelijkheden van Ledeberg qua mankracht en lastdieren

gemerckt binnen dese heerelychde maer en syn 16 peirden ende dat het vervoeren van de noodige aerde ende den transport van de materiaelen door de insetene absolutelyck niet en sal connen gedaen worden, wiert geresolveert den heere advocaet-fiscael te versoucken van te ordonneren aen die der prochies van Meirlebeke, Gentbrugge ende Melle die gelant zyn aen den geeraertsberghschen heirrewegh te ordonneren van met hunne waegens en peirden te commen doen den vervoer en transport by tourderolle midtsgaeders dat de voorseyde prochien sauden senden eenige pioniers om daegelyckx benevens de insetene te commen wercken tot het leggen van het bedde en vereffenen van de aerde gelyck in andere casselryen in diergelycke gevallen was geobserveert omdat de generaliteyt deser heerelychde haer grootelyckx genoegh belast sal vinden met de oncosten ende dat de meeste qualiteyt daervan bestreckt tot de naeste prochien van Meirlebeke, Lemberge, Melle, Bottelaere etc.

Dit verzoek bevat onbetwistbaar een grond van waarheid. Ledeberg was een gemeenschap van boeren en kleine handelaars, beperkt in oppervlakte (64 bunder) en bevolking. In 1801 telde de bevolking slechts 729 zielen⁶, in 1775 was deze zeker niet groter. Er waren toen slechts twee boeren die een tweespan paarden bezaten en twaalf anderen met elk één paard. Men kon deze werkrachten niet voor een lange tijd onttrekken aan hun dagelijkse bezigheden zonder veel gezinnen in moeilijkheden te brengen.

Uiteindelijk komt men voor de dag met een financieringsvoorstel (dit is waar de advocaet-fiscael zit op te wachten). De vergadering stelt voor:

— Het nodige kapitaal te verwerven door één of meerdere leningen waarvan de rente zal gedragen worden voor de helft door de eigenaars en de andere helft door de gebruikers (pachters) van de gronden, nochtans met de bijzonderheid *behoudens dat de gebruyckers sullen subject syn te betaelen de jaerelycksche ommestellyngh tot het doen de betaelynghe van de croysen ende het helft wesende ten laste van de proprietarissen op hunnen pacht sullen aftrecken.*

— Het geleend kapitaal zal afgelost worden in jaarlijkse schijven van 50 pond grooten totdat de gehele schuld gedelgd is.

— De heerlijkheid had geen eigen ontvanger. Daarom wenst de vergadering *om van dese regulative te hebben eene prompte uytwerkynghe ende de betaelynghe der croysen exactelyck telcken jaere zaude gedaen worden, wiert geresolveert daertoe te kiezen eenen persoon van welckers administratie men een exacte observantie magh verhoppen.* Men had reeds een vertrouwenspersoon

op het oog want bij eenparigheid van stemmen stelt men voor daartoe Pieter Jacobus Herman de jonge te kiezen, baljuw van Schelderode, Bottelare en Munte, maar woonachtig te Ledeberg.

Het antwoord aan de advocaet-fiscael.

Een derde document in bundel Nr.5 is een brouillon van antwoord aan de advocaet-fiscael, het is evenmin gedateerd noch ondertekend.

Men deelt vooraf mede dat de gevraagde "plenaire" vergadering plaats gehad heeft en *vanwelcke de gecompareerden ten geprefigeerden daghe hebben getrocken de presente resolutie de gonne wy d'eer hebben hiernevens by cotype autenticq te senden.* Daarbij wordt gevoegd, zoals gevraagd in de missive van 1 Mei, *de copie autenticq van de laeste geslotene rekenynghe ende getroncqueert extrait uyt den prysbouck sedert welcke rekenynghe geene voordere ommestellynghe en is gedaen ter oorsaecke wy met geene binnencosten belast en syn geweest.* Men gaat verder met

Ende omme UEd. te informeren op welcke maniere dese ommestellynghen worden gedaen hebben d'eere van te seggen dat daer achtervolgt wort de forme binnen de stad Gent in het gesagh van het huysgelt gebruyckt sulcx dat men binnen dese jurisdictie naer proportie van de lasten die sauden te betaelen zyn men gewoon is ommetestellen tot acht twaelf selfs tot 20 ofte 24 stuivers te ponde van den prys, nochtans regulerende danof de betaelynghe te doen by payementen van vier tot vier ofte van ses tot ses maenden ingevolge dat de nood-saeckelyckheyt exigeert om alsoo te eviteren den oncost van het maecken van verscheyde pointynckrollen.

Daarna komen de twee voorgestelde wijzigingen betreffende de lengte van het traject en de onvoldoende middelen van de heerlijkheid. De brief eindigt met een paragraaf die naderhand geschrapt werd

Ende aengesien het indispensabel noodigh is dat een ofte twee personen uyt de welcke ware gecommiteert soo omme te doen den incoop ende besorgen der materialen, reguleren ende transport besorgen van de calsyders ende te hebben het opsicht van het werck...

Dit betekent misschien dat de schepenen van Ledeberg de organisatie en leiding van het werk zelf in handen wilden nemen? Ze begrepen echter wel dat dit te veel gevraagd was en de paragraaf werd afgevoerd.

DE BESLISSING VAN DE ADVOCAET-FISCAEL.

Daarna blijft het een tijdlang stil. Het voorstel om de bekostiging van de werken te spreiden over een aantal jaren kwam niet overeen met de voorschriften van de placcaeten van de majesteit. De advocaet-fiscael besepte wel het gefun-

deerde van dit voorstel maar had blijkbaar niet de bevoegdheid om een afwijking toe te staan. Hij moest vooraf de goedkeuring van de gouverneur-generaal te Brussel zien te verkrijgen en in afwachting daarvan gebeurde er niets. Wanneer deze goedkeuring te Gent toekomt op 6 Juli 1775 grijpt hij onmiddellijk naar zijn pen en stuurt op 7 Juli een tweede missive aan burgemeester en schepenen van Ledeberg om zijn beslissingen kenbaar te maken. Deze omvatten:

(1) *De heirbaan van Ghent naer Geeraertsberghe moet gekalseid worden vanaf de St Lievenspoorte tot voorbij de herberg genaemt het Sonneken ter lengde van 220 roeden gentsche maete⁷ ende ter breedte van 14 voeten.*

Het betreft hier dus een compromis voor wat de lengte van het traject betreft.

(2) *Omdat het niet doenbaar soude wesen de becostinghe t'eender reyse omme te stellen ende innen binnen een jaer, sal men tot laste van het ghemeente van Ledebergh lichten rentewys ten minsten intrreste mogelyck de penninghen noodigh tot becosten van het voorseyde werck.*

(3) *Tot laste van de proprietarissen van de landen, bosschen, meerschen, huysen etc. te poincten de helft van de gheseyde te lichten cappitaelen ende de wederhelft tot laste van de pachters ofte ghebruyckers.*

(4) *Van achtervolghende jaerelycx geduerende de vier eerst commende jaeren omme te stellen vier twintighste, waer van twee sullen wesen tot laste van de proprietarissen ende d'ander twee tot laste van de pachters ofte ghebruyckers, ten fine van met het beloop van de selve ommestellynghen af te lossen ende quyten de ghemelde capitaelen.*

De heerlijkheid moet dus haar schuld aflossen binnen een termijn van vier jaar. Het is niet duidelijk wat bedoeld wordt met "vier twintigsten". Misschien wenst de advocaet-fiscael dat de ommestellingen zouden belast worden met vier schellingen te ponde, dus aan 20% ?

(5) *Dat gylieden ons t'eynden van den selven termyn danof behoorelyck sullen doen consteeren, belastende Ul. van in consequentie van diere te geven de noodige orders aen Sieur Pieter Jacobus Herman de jonghe.*

(6) *Voorders hebben wy tot directie van de calzyde ghecommitteert dheer Louis t'Kint ontfangen van de wercken der Stadt Gent, bevelende Ul. van aen den selven te verleenen alle hulpe en assistentie die de materie sal verheysschen.*

(7) *Eyndelinge in aandacht genomen dat door den kleynen number van peerden binnen de jurisdictie ende de weynighe opsetenen van diere, het werck geduerende dit saisoen niet en soude connen voltrocken worden, hebben wy thunder secours beschreven d'officieren ende wethouderen van Gentbrugge, Melle end Meirelbeke ten fine van op tour de rolle by Craweyen door de respective opsetenen der geseyde prochien, op d'ordonnantie van onsen gecommitteerden, op het werck te senden soo veele waeghens bespannen met peerden ende oock alsulcken number van pioniers tot het aenhaelen van den*

savel, calzeyden ende borduere steenen misgaeders ophoogen ende verheffen van het bedde met het voorder handgedaed daer aen clevende als hy sal noodigh vinden, ten welcken effecte gyliden insgelycx aen den selven gecommiteerden binnen derden daeghe naer het ontfanghen deser sult ter handt stellen een double van de rolle van uwe opsetene ende van de peerden binnen uwe jurisdictie te bevinden.

Reeds op 11 Juli noteert de greffier dat hij *ghetrouwelyck de rolle van opsetenen en van de peerden* overgemaakt heeft aan de gecommiteerde van de werken. Aldus hadden de schepenen van Ledeberg zowel strikte orders gekregen als ook enkele toegevingen bekomen en konden de werken van start gaan.

DE WERKZAAMHEDEN.

Bundel Nr.5 in het Fonds Ledeberg bevat uiteraard geen technisch verslag van het verloop der werkzaamheden. Om daarvan een overzicht te verkrijgen moeten we gebruik maken van allerlei opmerkingen die men hier en daar terugvindt in de documenten. Gelukkig zijn de individuele kostennota's van veel betrokken personen bewaard gebleven in bijlage aan de uiteindelijke afrekening (zie verder). Daarin komen enkele aanwijzingen voor over de manier waarop het werk aangepakt werd. Vooraf moesten de nodige materialen besteld en aangevoerd worden, met de werken zelf schijnt men slechts gestart te zijn half Augustus.

De Werkkrachten.

Werklieden en paarden werden opgevorderd door de meier J.A.Schepens b.m.v. een *maeningh*. Volgens zijn onkostennota gebeurde dit van vanaf 14 Augustus tot 2 December 1775, dit moet dus overeenkomen met de periode dat er effectief gewerkt werd. Hij vermeldt 15 perioden van meestal een week en soms 8 of 9 dagen, waarvoor hij een aantal pioniers (grondwerkers) en paarden opvordert. In de zwaarst belaste periode, die ook de meest frequente is en 10 maal voorkomt, worden 9 pioniers en 4 paarden voor 5 werkdagen gevorderd. Voor iedere pionnier en ieder paard en voor elke werkdag moest dit individueel gebeuren, de meier had in deze gevallen 65 maeninghen te doen ! Deze organisatie geeft blijk van gezond verstand: niet alle mannen en paarden van de heerlijkheid werden terzelfdertijd opgevorderd en in iedere periode hadden de werkers enkele dagen over om hun eigen zaken te beredderen, zodat het normale werkritme niet overdreven verstoord werd. In totaal werden aldus 128 pioniers en 47 paarden opgevorderd verdeeld over 73 werkdagen. Per werkdag ontving de meier twee schellingen als vergoeding voor zijn "*vacatien*" hetgeen hem 7-6-0 pond gr. opbracht.

Eenmaal vernemen we iets over bijkomende werkrachten geleverd door de omliggende parochies. In de vierschaar van 6 September wordt geklaagd dat bij de gonne van Gentbrugge, Merelbeke en Melle *sommighe op het werck maer en commen ten acht ofte neghen uren, eenighe ten thien uren ofte voor den middag van daer vertrecken...* In de bundel vindt men een tweede kostennota ingediend door de meier die betrekking heeft op de periode van 29 September tot 14 November 1775 waarbij vier maal een werkploeg van 6 man met twee paarden vermeld wordt, opgevorderd voor in totaal 11 dagen. Verdere uitleg ontbreekt, misschien is dit de bijdrage van genoemde parochies ?

De Materialen.

De kasseien waren natuurlijk het belangrijkste materiaal. Ze waren afkomstig van twee leveranciers. Een zekere C. Huyttens leverde het eerste lot van 23 900 stuks op 31 Juli en dit werd gevolgd door nog drie andere loten zodat in totaal 183 100 "*dobbelstraetsteenen*" geleverd werden aan 18 gulden per duizend, voor een totale prijs van 549-6-0 p.gr. Dit was overigens de zwaarste post in de financiering. De tweede leverancier was A.J.Baugniet die 52 300 stuks leverde aan dezelfde prijs. Er schijnt een probleem geweest te zijn met deze leveringen want in de vierschaar van 6 September stellen de schepenen vast dat er grote en kleine straetsteenen gebruikt worden en vraagt men zich af hoe het zit met de prijs ervan.

Deze kasseien waren wellicht afkomstig uit Henegouwen want genoemde A.J.Baugniet leverde ook een 6246 voetborduren aan zes gulden per honderd. Hij rekent *14 daegen schiphuere a 14 stuyvers par dagh tot het vertransporteren* aan. Hij brengt ook *dix florains pour decharge le pierre a pave de Mr. Huytens* in rekening. Zijn kostennota is zeer beknopt en gedeeltelijk in frans-zonderaccenten gesteld. Men zal dit materiaal gehaald hebben uit een Henegouwse steengroeve, het vervoerd hebben langs de Schelde en gelost aan de aard te Ledeberg. Deze aard was gelegen op een plaats die thans nog "de Meierij" genoemd wordt en nam in 1775 een deel van het erf van twee insetenen, Jan Frans de Weweire en Dominicus Vekeman, in beslag. Zij ontvingen daarvoor samen 1-5-2 p.gr. met inbegrip van *de schaede gecauseert ter causen van het laeden ende lossen van calseydesteenen ende sponden*. Uiteindelijk is er ook sprake van levering van *nagelen en plancken tot afbaeylen van de wegh* door dezelfde J.F. de Weweire. Ook wordt ergens gesproken over het ophogen van de bedding van de weg, vandaar de betalingen aan twee andere insetenen, Melchior van Caeneghem en Frans Vervaene, *over coop van aerde*. Waar deze aarde vandaan kwam wordt niet gezegd. In de 18e eeuw was te Ledeberg geen woeste grond meer te vinden en het is moeilijk aan te nemen dat men goede landbouwgrond zou afgraven om de weg op te hogen.

De Werken.

Over de uitvoering van de werken hebben we erg weinig informatie. Die zullen bestaan hebben uit het afbakenen van het traject m.b.v. de planken waarvan hierboven sprake is, aanvoeren van aarde om de weg op te hogen en ten slotte het leggen van de kasseien. Dit laatste kostte twee gulden per vierkante roede en we kennen de namen van vier personen die bij dit werk betrokken waren. Eerst Ignace Salomon Latour die misschien uit Henegouwen afkomstig was, want zijn kostennota is ook gedeeltelijk in het Frans gesteld, maar reeds te Gent gewerkt had want hij laat opmerken dat hij gewerkt had "*aux memes conditions du vieux Bourgue*" en 119 roeden gekasseid had. Dan was er Jan Baptiste Lauwaerts die slechts 35 roeden voor zijn rekening genomen had. We vernemen niet in welke verhouding deze twee tot elkaar stonden. Tenslotte waren er nog Frans Terneus en Joannes Maes die wellicht helpers waren want ze ontvingen resp. slechts 1-7-9 en 1-10-0. Volgens deze gegevens werden in totaal slechts 154 roeden gekasseid, hoe dit kan kloppen met de voorgeschreven 220 vierkante roeden⁸ wordt niet uitgelegd. Merkwaardig is dat Latour en Lauwaerts slechts (in totaal) voor 115 roeden uitbetaald werden en dat de de rest te betalen was over twee jaren. Een mogelijke verklaring vinden we in een korte zinsede van Latour "*le tiers resteras pour caution*". Met "*le tiers*" bedoelt hij misschien de resterende 39 roeden (dit is ongeveer het derde deel van de 115 roeden die reeds betaald waren) waarvan de betaling uitgesteld was als waarborg. Wanneer na twee jaar zou blijken dat het werk behoorlijk uitgevoerd werd zouden beiden de rest van hun geld ontvangen.

In de kostennota's vinden we nog drie personen die optreden als opzichters van de werken. Pieter Haeck ontvangt 4 schellingen per dag om *als toesiender gaede te slaen* over een periode van 125 dagen hetzij 25 pond gr. in totaal. Jan de Graeve en Joannes de Smul ontvangen slechts 2 schellingen per dag voor resp. 27 en 22 dagen toezicht. In de veronderstelling dat deze drie niet gelijktijdig te werk gesteld werden komt men tot een totaal van 174 dagen toezicht d.i. van half Augustus 1775 tot half Februari 1776. Het werk stond zo lang onder toezicht want men spreekt van *aerbeyt in het afbailden den weg ten tijde van den doy*, er werden dus dooibarrelen geplaatst en Lieven Burghelman ontvangt op 7 Februari 1776 nog 13 schellingen voor *het afsluyten met ketens ende sloten van den nieuwen calseyde wegh*.

DE FINANCIERING.

Ondertussen bleven de schepenen geplaagd zitten met het probleem van de financiering. Op 6 September 1775 vergadert de vierschaar opnieuw in extra-ordinaire vergadering, in aanwezigheid van enkele eigenaars en notabelen, de

gecommitteerden van den grooten gelande zijn afwezig.

Men is unaniem van oordeel dat de opgelegde termijn van vier jaar een veel te zware last zal veroorzaken. De reden is dat *de landen seer hooghe syn verpacht waer doore veele buyten staet sullen syn soo groote ommestellynge te connen opbringen ende menichte daerom geresolveert syn hunne gepachte goederen ende de jurisdictie (van de heerlijkheid Ledeberg) te verlaeten*. Bovendien vreest men dat niemand zal gevonden worden die onder deze voorwaarden *de pennynghen sal willen avanceren*. Verder is er een klacht betreffende levering van straatstenen (zie voorgaande paragraaf) en wordt opnieuw de gedachte geopperd dat *het werck binnen minderen tydt saude voltrocken worden met meer oplettenteyt ende minder cost indien iemant van dese jurisdictie daer van de bestierynge conde hebben onder de inspectie van eenen geccommitteerden van burgemeester ende schepenen, aengesien sy den last moeten draegen ende alsoo genegen wesen te vigileren selfs gratis ende sonder vergelt*.

Daarom werd besloten een afvaardiging bestaande uit de baljuw jonker Ch. Wauters samen met een notabele Pieter Lybaert⁹ naar de advocaet-fiscael te sturen om hem de problemen voor te leggen, i.h.b. moeten ze toelating zien te verkrijgen om de termijn van vier jaar te verlengen tot vijftien of zestien jaar ! De toekomst zou leren dat dit een meer realistische inschatting was van de mogelijkheden van de heerlijkheid.

In de volgende vergadering op 26 September brengt de baljuw verslag uit van zijn opdracht. Alhoewel het niet letterlijk genoteerd staat in het resolutieboek was hij blijkbaar met lege handen teruggekomen want de advocaet-fiscael had gezegd *datter geen andere questie en was als van te doen eene ommestellynghe ende te lichten capitaelen tot betaelen van het werk*. De vierschaar besluit dan maar *van aen de voornoemde ordonnantie te volcommen*.

Op dezelfde dag sluiten de schepenen ook een lening af in twee rentebrieven van elk 300 pond gr. wisselgeld met meester Jan Baptiste Thomas Cardon, advocaat in de Raad van Vlaanderen, die daarvoor een rente zal ontvangen van *12 pond gr. tsjaers vry suyver gelt den pennynck 25 courant met inganck d'acte deser*. Het geld werd dus geleend aan 4%. De schepenen stellen als voorwaarde dat ze de aflossing van de rente mogen doen in schijven van 100 pond en bezetten de rente op *den generaelen incommen deser heerelichede, de pointynghen ende settynghen ten desen eynde te doen*.

Eveneens op 26 September verschijnt de genoemde Pieter Jacobus Herman in de vierschaar en *verclaerde te andveerden als ontfangher de inninghe van de ommestellynghe voor de vyftigsten pennynck van de voorseyde pointynghe sonder eenigh voorder salaris*. Zijn verdiensten bedroegen dus 2% van de opbrengst van de ommestelling. De ontvanger P.J.Herman was een veelzijdig man. We ontmoeten hem elders als greffier van Gontrode en Landskouster en ook was hij baljuw van Schelderode, Bottelare en Munte. Zijn eerste taak bestond

erin, samen met de schepenen Louis van Damme en Jan Baptiste van Osselaere, een prysye uit te voeren van de nieuwe gebouwen binnen de heerlijkheid want sinds verschillende jaren was er geen ommestelling meer geweest. Spoedig kreeg hij een ander probleem te behandelen. Op 7 Oktober 1775 had de advocaet-fiscael in een brief aan burgemeester en schepenen van Ledeberg de betaling van 600 pond opgelegd, binnen de drie dagen te betalen in handen van de directeur van de wercken Louis t'Kindt om de inkoop van calseyden *alreede op het werck geleverd ende ten deele vervrocht* en het loon van de calseyders te betalen. – Dit bevestigt dat de werken toch wel goed opschoten. Om een of andere reden was ontvanger Herman niet op de hoogte van dit bevel tot betaling en op 11 Oktober 's morgens komt Louis t'Kint bij hem thuis het geld ophalen dat niet beschikbaar is. Blijkbaar was deze laatste niet erg tevreden want hij geeft de ontvanger tijd tot 3 uur in de namiddag om het geld te overhandigen. Misschien heeft hij gedreigd de ontvanger Herman te laten arresteren? Het was in die tijd de gewoonte een schuldenaar die, na sommatie, niet betaalde gewoon onder arrest te plaatsen waarbij deze meestal wel vlug vrij gelaten werd op voorwaarde dat hij iemand vond die zich borg wilde stellen over het verschuldigde bedrag. In alle geval, de ontvanger was erg geschrokken en per bode zend hij onmiddellijk een brief *in haeste, aen heer ende meester burghemeester Jacques Beydens ofte in syn absentie aen mynheer de Rouck greffier, omme te versoecken eene ordonnantie te laeten depecheren aen my par bryngher deser hedent voor de middag ...* Jacques Beydens was advocaat in de Raad van Vlaanderen en woonde in de Kwaadham, de greffier Anthone de Rouck woonde op de Hoogpoort. Uiteindelijk schijnt alles wel in orde gekomen te zijn. Op 31 Oktober en 21 November 1775 vergaderen de vierschaar, de twee gecommiteerden van den grooten ghelände en de notabelen van Ledeberg opnieuw in de herberg De Swaene om het *Cohier der Lasten* van de nieuwe calseydewegh te behandelen. Men mag deze laatste uitdrukking niet in moderne zin opvatten, de werken waren immers bijna ten einde, met "lasten" bedoelt men financiële lasten. Zij besluiten een ordonnantie uit te schrijven die een ommestelling voorziet van twee schellingen te ponde, dus een belasting van 10%. Greffier De Rouck moet een nieuwen pointynckbouck opstellen en in de vergadering van 21 november worden Frans Rottiers en Joannes Melckebeke als pointers & setters aangesteld, die ter plaatse de eed afleggen. Op de gebruikelijke wijze wordt dit medegedeeld aan de bevolking door meier J.A. Schepens middels een kerkgebod dat hij later verklaart

overluydt gelesen thebben aen Sinte Daneelscappelle¹⁰ naer de ordinaire messe ten uytcommen van den volcke mitsgaeders deselve te hebben in de vier gebuerten met het klincken van de belle gepubliceert ende copien derselve ter vier gecostumeerde plaetsen geaffixeert op den Sondagh 26 November 1775.

Aldus vernemen de inwoners dat de ontvanger P.J. Herman zitdag zal houden op Zaterdag 2 December van 9u. voormiddag tot 3u. namiddag in de herberg Het Sonneken bewoond door Pieter Herman en dat ze dringend verzocht worden hun bijdrage te komen storten. Aangezien deze herberg gelegen was aan het einde van het gekalseid traject konden ze zich terzelfdertijd ervan vergewissen of hun geld wel goed besteed was. Deze Pieter Herman, de waard in Het Sonneken, zien we in veel staten van goed optreden als *gesworen pryser en costumier* en was de vader van de ontvanger Pieter Jacobus¹¹

Er was geld nodig want op 16 Maart 1776 stuurt de advocaat -fiscael opnieuw een missive waarbij hij de betaling oplegt van een nieuw voorschot van 250 pond gr. aan de directeur der werken Louis t'Kint. Daarbij vernemen we dat reeds 700 pond gr. voorgeschoten werd. Er was immers op 7 Oktober 600 pond uitbetaald, waar de andere 100 pond vandaan kwamen vernemen we niet. De schepenen vergaderen opnieuw i.v.m. dit voorschot op Dinsdag 26 Maart 1776 om 3u. namiddag in de herberg De Swaene bij Joannes Vervaeet met als gevolg dat op 9 April een nieuwe rentelening van 200 pond gr. aan 4% aangegaan wordt bij de reeds genoemde advocaat Cardon.

In de vergaderingen van 2 en 9 Juli 1776 beslissen de schepenen de schuld te minderen door een eerste afbetaling van 100 pond gr. uit te voeren. Daarvoor is echter een nieuwe ommestelling van 14 stuivers te ponde (d.i. 11,66%) nodig zodat op Zondag 10 November 1776 andermaal een kerkgebod afgekondigd wordt door de meier, met dezelfde formaliteiten als hiervoren vermeld. De ontvanger zal nu zitdag houden op Zaterdag 16 November 1776 van 1u. tot 3u. namiddag opnieuw in de herberg Het Sonneken.

De financiën van de heerlijkheid schenen het redelijk goed te stellen want op 18 Februari 1777 volgt een tweede afbetaling van 100 pond gr. Daarna horen we niets meer over verdere afbetalingen. Er zijn wel nog ommestellingen, zoals op 3 Maart 1777 (1 schelling te ponde), 17 September 1778 (2 schellingen te ponde) en 14 Augustus 1781 (2 schellingen te ponde). Van deze ommestellingen zijn echter geen documenten bewaard gebleven in het fonds Ledeberg.

In de vergadering van 29 November 1784 neemt Pieter Jacobus Herman wegens zijn andere drukke bezigheden ontslag uit zijn functie van ontvanger. Hij wordt vervangen door een zekere Jan Frans van den Driessche. De schulden waren nog niet volledig afbetaald want op 8 Juli 1788 is opnieuw sprake van een ommestelling (aan een schelling te ponde) en leest men in het resolutieboek dat men *sal de rekeningen van den calseydeweg en de binnencosten afsluiten*. Misschien betekent deze zinsnede dat alle kosten nu vereffend waren ?

DE AFREKENING.

Uiteindelijk op 20 Maart 1777 komt de directeur van de werken Louis t'Kindt, na vooraf de goedkeuring van de advocaet -fiscael verkregen te hebben, zijn afrekening voorleggen in de vierschaar van Ledeberg. Benevens de schepenen zijn de twee gecommiteerden van den grooten ghelande en een aantal notabelen aanwezig. Louis t'Kindt had in totaal reeds 950 pond gr. ontvangen. Daartegenover stelt hij een totale uitgave van 942-18-8 pond zodat 7-1-4 pond terugkeren naar de kas van de heerlijkheid. De uitgaven omvatten volgende posten, alles in ponden grooten courant (kleinere posten worden samengevat).

Aan S. Huyttens (calseyden)	549-6-0
Aan A.J.Baugniet (calseyden e.a.)	223-9-5
Leggen van de calseyden	42-14-5
Toezichters	29-18-7
Aan de meier Schepens	8-8-0
Eigen kosten L. t'Kindt	76-4-0
Diverse kleine kosten	<u>13-8-3</u>
Totaal	943-8-8

De rekening zoals ze ingediend werd blijkt 10 schellingen meer te bedragen dan het bedrag dat Louis t'Kindt inbrengt. Wij hebben geen verklaring gevonden voor dit verschil, behalve dat ergens een rekenfout gemaakt werd? Bovendienop deze rekening kwam nog een kostennota van de greffier A. de Rouck en van burgemeester en schepenen die 31-0-4 p. gr. inbrengen voor het menigvuldig schrijfwerk "*ende andere vacatien*" gedurende de gang van de werken. Ook bleven nog twee schulden van 10 pond voor 30 roeden calseyden leggen door Latour en 3 pond voor 9 roeden door Lauwaert te betalen over twee jaar.

NOTEN

- 1) RAG, Fonds Ledeberg, Bundel Nr.5
- 2) Over de taken van de advocaet-fiscael zie J.Buntinx, *Inventaris van het Archief van de Raad van Vlaanderen*, Deel VII, Inleiding, uitg. RAR, Rijksarchief te Gent (1977).
- 3) Dit is over een afstand van 1386 m.
- 4) RAG, Fonds Ledeberg Nr.1, Resolutieboek van de vierschaar van Sint Pieters Ledeberg, fo.110 e.v.
- 5) Dit is over een afstand van 694 m.
- 6) F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen, Ledeberg*, blz.1 (voetnoot 2).
- 7) Dit is over een afstand van 848 m.
- 8) De weg moest 220 lengteroeeden lang en 14 voet, d.i. 1 roede, breed zijn, dus een oppervlakte van 220 vierkante roeden.
- 9) Pieter Lybaert was brouwer in de Mostaertpot te Ledeberg.

- 10) De St-Daneelskapel was gelegen ongeveer op de splitsing van de huidige Jozef Vervaeustraet met de Hundelgemse steenweg.
- 11) Pieter Jacobus werd geboren en gedoopt in de St-Pieters parochie op 26 Juli 1738 als zoon van Pieter Herman en van Isabella van Ruyskensvelt (P.R. St-Pieters in SAG).

BIOGRAFISCHE NOTA

Advocaat fiscaal Jean François Diericx was de initiatiefnemer en drijvende kracht achter de aanleg van de "nieuwe calseydeweg". Hij werd raadsheer benoemd in de Raad van Vlaanderen op 22 Jan. 1753, advocaat fiscaal op 16 Juli 1761 en (laatste) president van de Raad op 5 April 1782. Hij overleed te Gent op 1 Sep. 1798 midden de troebelen van de Franse bezetting. Op 16 Sep. 1765 verkreeg hij van keizerin Maria-Theresia de titel van erfelijk ridder. Zijn broer Joos Alexander Diericx was hoogbaljuw van het Land van Zottegem en verkreeg op 30 Dec. 1781 van keizer Jozef II eveneens de titel van erfelijk ridder. (Zie L. Duerloo en P. Janssens, Wapenboek van de Belgische Adel, uitg. Gemeentekrediet, 1992.)

Hij was de vader van de gekende historicus Karel Lodewijk Diericx, auteur van o.m. *Het Gends Charter-Boekje* (1821). Deze laatste werd te Gent geboren op de Sint-Baafsparochie op 1 Jan. 1756 als zoon van Jean François en van Maria Jacoba Veltganck. Men vindt een uitvoerige biografie van vader en zoon Diericx in de Biographie Nationale, Tome 6 (1878) blzn. 57-61.

Gontran ERVYNCK

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 92

Op 1 oktober 1898 stelde Victor Van der Haeghen in de rubriek "Boekbanden - Archieven van de stad Gent (reeks 93bis, n°13) - XVe eeuw (1484)" in het Frans een fiche op over

Band van het klein register van het tolkantoor

De mooie boekbanden van de XVe eeuw waarvan men met zekerheid de auteur en de datum kent zijn zeker zeldzaam.

Het *boucxin van den thollen* van Gent werd ingebonden door Jan Mavesin, die op 24 januari 1483 (1484 onze tijdrekening), voor zijn werk twee schellingen groot kreeg, zoals men kan zien in de Stadsrekeningen 1483-1484, f° 339:

Item betaelt Janne Mavesin over dat hy tboucxin van den thollen verbonden heeft met nieuwe sloten. Actum XXIII januarij anno LXXXIII... II s.gr.

Het nu gebruind leder dat de eikenplanken bedekt moet oorspronkelijk roodachtig geweest zijn. In de documenten die er naar verwijzen wordt dit